боротьбою за виживання, адже вкрадений сніп збіжжя чи використовуваний одяг не були прагненням до розкоші. Держава заганяла та примушувала трудових людей до праці за мізерну винагороду, яка унеможливлювала нормальні умови життя. Своєрідною практикою боротьби за виживання було виготовлення та продаж самогону, у доповідних зауважували, що дільничні часто проявляють «м'якотілість», причина її була зрозумілою, це були вдови фронтовиків, які виховували кількох малолітніх дітей. Звісно ж були і ті, хто представляв світ криміналітету, що мав на меті збагачення за рахунок спекуляцій, незаконних оборудок у торгівлі та виробництві. Окремо постає питання наскільки все ж була об'єктивною звітність щодо кримінальної ситуації та дій силових органів.

**ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА**


1. Анатолій Войнаровський, Дмитро Нежид. Карально-репресивні практики органів МГБ у Вінницькій області: 1948 р.//Вісник факультету історії і міжнародних відносин: збірник наукових праць. Випуск 23/ Відповід. ред. О. А. Мельничук. Вінниця.; ВДПУ, 2025. 142 с.,С.122 – 127.
2. Анатолій Войнаровський, Наталка Жмуд. Характеристика соціально-економічного становища Вінницької області на 1950 рік.//Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження. Матеріали XXXVII Вінницької всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції. 7 листопада 2025 р. / ред. кол.: О.А. Мельничук (відп. редактор), С.Ю. Юзвак, Т.Д. Каменщук, Н.В. Жмуд (відп. секретар) та ін. Вінниця, 2025. 382 с./ С. 174-178.
3. Войнаровський Анатолій, Жмуд Наталка. Вінниччина завершального періоду другої світової війни 1944–1945 рр.: соціально-господарське становище//Історія & Археологія. Спецвипуск. 1944 рік: європейський та український вимір подій. 2024. 80 с. /С.7 – 15.
4. Герус М.М. Кримінальне середовище в УРСР у післявоєнний період (1945-1958 рр.): історико-правова характеристика./Науковий вісник публічного та приватного права. 2019. № 5. Т.1. с. 26-34.
5. Гуров А.І. Кримінальний професіоналізм і боротьба з ним.К:Прогрес, 1993. 96 с.
6. Державний архів Вінницької області. Ф. П 136. Оп.30. Спр. 175. 60 арк.
7. Павло Кравченко, Олег Мельничук. Сільське господарство Вінниччини у 1945 р.: характерні риси, тенденції розвитку. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Історія. Вип. 45. Збірник наукових праць / За заг. ред. О. А. Мельничука. Вінниця: ВДПУ, 2023. С. 112–119. DOI: https://doi.org/10.31652/2411-2143-2023-45-112-119.
8. Павло Кравченко. Крадіжки соціалістичної власності в колгоспах Вінниччини у 1947 р.//Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження. Матеріали XXXVII Вінницької всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції. 7 листопада 2025 р. / ред. кол.: О.А. Мельничук (відп. редактор), С.Ю. Юзвак, Т.Д. Каменщук, Н.В. Жмуд (відп. секретар) та ін. Вінниця, 2025. 382 с./ С.169-173.
9. Шаламов В. Нариси злочинного світу. Збірн. пр.: у 4 т . Т. 2. Львів, 1998. 576 с.



***Ігор Тімченко***


## ФОРМУВАННЯ «НОВОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ» ТА ОБРАЗ «ІНШОГО» В ШКОЛАХ ПОДІЛЛЯ У РАДЯНСЬКИЙ ПЕРІОД: МІЖЕТНІЧНИЙ ВИМІР


***Анотація.*** *У статті досліджуються школи на Поділлі як інструмент формування радянської ідентичності та конструювання образу «іншого».*

*Проаналізовано трансформацію політики щодо національних шкіл від коренізації 1920-х рр. до уніфікації, русифікації та інтернаціонального виховання другої половини XX ст.*

***Ключові слова:*** *радянська школа, Поділля, ідентичність, «інший», національні меншини, русифікація, мовна політика, міжетнічні відносини.*

***Ihor Timchenko***

**FORMATION OF A «NEW IDENTITY» AND THE IMAGE OF THE «OTHER» IN THE SCHOOLS OF PODILLIA DURING THE SOVIET PERIOD: THE INTERETHNIC DIMENSION**

***Abstract.*** *The article examines the school of Podillia as an institution for shaping Soviet identity and constructing the image of the «Other». It analyzes the transformation of policy toward national schools from the korenizatsiia of the 1920s to educational unification, Russification, and internationalist education in the second half of the twentieth century.*

***Keywords:*** *Soviet school, Podillia, identity, «Other», national minorities, Russification, language policy, interethnic relations.*

Постановка проблеми. радянська школа на Поділлі була не лише інституцією освіти, а й механізмом соціалізації та конструювання бажаного типу особистості. Через мову навчання, зміст дисциплін, виховні заходи, піонерські й комсомольські практики дитині пропонувалася система цінностей, у якій держава, колектив і радянська ідеологія переважали над локальними, конфесійними та окремими національними формами самоідентифікації. Для багатонаціонального Поділля це безпосередньо впливало на міжетнічні відносини.

Мета статті – з'ясувати особливості формування «нової ідентичності» та образу «іншого» в школах Поділля у радянський період. Дослідження спирається на історико-генетичний і порівняльний підходи.

У 1920-х рр. коренізація створила модель контрольованої багатомовності. Радянська влада допускала польські та єврейські школи, спеціальні освітні секції та підготовку педагогічних кадрів; в окремих районах діяли російськомовні школи [4, с. 111-115]. Водночас національна форма не означала автономного змісту: школа поширювала атеїзм, радянську політичну культуру та ідею переваги соціалістичного колективу. Отже, етнокультурна відмінність визнавалася лише в межах політичної лояльності.

Показовим є єврейський досвід. У 1920-х – на початку 1930-х рр. світські школи працювали мовою їдиш, у Вінниці діяла єврейська педагогічна школа [2, с. 139]. Одночасно традиційну релігійну освіту ліквідовували, а школу використовували для радянізації громади. Польське середовище також перебувало під контролем, зокрема через обмеження конфесійного впливу та контроль учительства [4, с. 114-115]. Тому «інший» визначався не тільки етнічністю, а й релігійною та політичною поведінкою.

У 1930-х рр. відбувся перехід до культурної та освітньої уніфікації. Репресії проти інтелігенції, посилення контролю над учителями й згортання коренізації супроводжували русифікаційні тенденції [5, с. 228-231]. Єврейська

освіта швидко скорочувалася, діти переходили до російсько- та українськомовних шкіл, а наприкінці десятиліття окрема мережа єврейської школи фактично припинила існування [2, с. 139-140]. Національна школа дедалі частіше трактувалася як можливий осередок «націоналістичних» впливів.

Для українського населення уніфікація мала іншу форму. Українська мова зберігалася в освіті, але її статус дедалі більше визначався державою. Школа формувала «радянську людину» – дисциплінованого, колективістського та ідеологічно лояльного громадянина. Історія Поділля подавалася вибірково: акцентувалися революція, соціалістична модернізація, перемога у війні та трудовий героїзм, тоді як конфесійна пам'ять і альтернативні історичні інтерпретації відсувалися на периферію.

Переорієнтація змісту освіти змінювала й саме уявлення про «своє». Учень мав сприймати рідне місто чи село як частину великого радянського простору, а місцеву історію – через загальносоюзні пояснювальні схеми. Натомість культурні практики, які не вписувалися в цей канон, ставали другорядними. Так формувався своєрідний поділ: «своїм» вважався той, хто поєднував етнічну належність із радянською лояльністю, тоді як «інший» визначався насамперед через відхилення від політично та культурно схваленої норми.

Після війни цю модель закріплювали піонерські та комсомольські організації, трудове й військово-патріотичне виховання, державні свята та практика «дружби народів». Формально така система визнавала рівність етносів, однак національне розмаїття мало залишатися в межах єдиної радянської ідеології. Важливим інструментом стала мовна політика: після 1959 р. батьківський вибір мови навчання відбувався в умовах значно вищого соціального престижу російської мови. В. Баран і В. Даниленко пов'язують це зі зростанням російськомовної мережі [1, с. 131-133], а І. Дзюба – з русифікацією освіти [3, с. 219-222].

У 1960-1980-х рр. образ «іншого» переміщувався від прямої категорії «ворога», «націоналіста» чи «клерикала» до символічного культурного й мовного «відхилення». Міжетнічне виховання будувалося навколо «дружби народів», але реальні питання мовної нерівності, релігійної відмінності та конфліктів пам'яті майже не обговорювалися. Частина етнокультурних практик тому зберігалася поза школою – у родині, локальній пам'яті та релігійному середовищі [2, с. 140].

Особливістю Поділля було те, що школа взаємодіяла з уже сформованим багатокультурним середовищем. У містах і містечках поруч існували українські, польські та єврейські культурні сліди, однак їхній інституційний простір у радянський час звужувався. Відтак школа не просто навчала дітей взаємодії з представниками інших етносів, а визначала ієрархію культур: одні відмінності подавалися як допустиме фольклорне розмаїття, інші – як пережиток релігійності або «буржуазного націоналізму». Це сприяло формуванню зовнішньо інтернаціонального, але внутрішньо уніфікованого освітнього середовища [4, с. 112-115; 5, с. 228-231].

Отже, формування «нової ідентичності» на Поділлі пройшло від контрольованої багатомовності 1920-х рр. до уніфікації 1930-х і русифікації

пізнішого радянського часу. Школа створювала надетнічну радянську ідентичність, але водночас визначала межі допустимого культурного розмаїття. Образ «іншого» еволюціонував від відкрито позначеного політичного чи конфесійного ворога до мовного та культурного «відхилення». Для Поділля наслідком стало формування багатошарових ідентичностей, у яких локальне та етнокультурне поєднувалося з радянською громадянськістю.

**ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА**

1. Баран В. К., Даниленко В. М. Україна в умовах системної кризи (1946–1980-і рр.). Київ : Альтернативи, 1999. 304 с.
2. Даниленко О. В., Кононенко В. В. Національна освіта у збереженні самобутності єврейських громад Поділля. *Український історичний журнал*. 2019. № 2. С. 131–143.
3. Дзюба І. М. Інтернаціоналізм чи русифікація? Мюнхен : Сучасність, 1968. 262 с.
4. Гуцол Д. О. Інтелігенція Поділля: соціально-політичний портрет та культурно-освітня діяльність у 1920-ті роки : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01. Київ, 2021. 258 с.
5. Красян О. Русифікація української освіти на Поділлі в 1930-ті рр. *Краєзнавчі дослідження : матеріали XXXVI Вінницької всеукр. наук. істор.-краєзн. конф., 8 листоп. 2024 р.* / ред. кол.: О. А. Мельничук та ін. Вінниця : ТВОРИ, 2025. С. 228–231.

***Владислав Курбанов***

**КОЛЕКЦІЯ РАДЯНСЬКИХ БОЙОВИХ ОРДЕНІВ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ В ФОНДАХ ВІННИЦЬКОГО ОБЛАСНОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ**

***Анотація.*** *У статті зроблено систематичний аналіз бойових орденів Радянського Союзу з колекції Вінницького обласного краєзнавчого музею. Також подано їх детальний опис.*

***Ключові слова.*** *Вінницький обласний краєзнавчий музей, фалеристика, ордени, колекція.*

***Vladislav Kurbanov***

**A COLLECTION OF SOVIET MILITARY ORDERS FROM WORLD WAR II IN THE COLLECTIONS OF THE VINNYTSIA REGIONAL LOCAL HISTORY MUSEUM**

***Abstract.*** *This article presents a systematic analysis of the military decorations of the Soviet Union from the collection of the Vinnytsia Regional Museum of Local History. It also provides a detailed description of them.*

***Keywords.*** *Vinnytsia Regional Museum of Local History, phaleristics, orders, collection.*

Актуальність статті полягає в тому, що наразі немає єдиного систематизованого дослідження бойових орденів в колекції Вінницького обласного краєзнавчого музею (далі – ВОКМ). Метою дослідження є